

TÓTH ZSUZSANNA

SZAKMAISÁG, TENDENCIÁK – KÉRDŐ- ÉS FELKIÁLTÓJELEK AZ AMATŐR SZÍNJÁTSZÁSBAN

Előjáróban

A rendszerváltás óta eltelt több mint egy évtized – minden leüledett hozadékával és megcsendesült viharával – jelentős változásokat hozott az amatőr színjátszás területén.

Mint ahogy azt már több esetben összegeztük – legutóbb 2001-ben, az „Alkotó emberek – amatőr művészetek az ezredfordulón” című kötetben –, ezek a változások, illetve az ezekből kirajzolódó tendenciák nem feltétlenül rózsás képet festenek, noha kétségtelenül pozitív kisugárzása is van a dolognak.

Mik is a pozitívumai a fent jelzett történéseknek? Elsősorban az, hogy számos amatőr színjátszó csoport képes volt alkalmazkodni a megváltozott körülményekhez, megtanulták, hogy saját „hobbijuk”, önmegvalósításuk, művelődésük érdekében önértékesítési és pályázatírási technikákat kell elsajátítaniuk. Felismerték az „új idők szeleit” – egyesületeket alapítottak, civil szervezetekként vették kezükbe sorsuk alakítását. (Meggjegyzem, most elsősorban a csoportokról – és nem az ő érdekeiket képviselő civil szakmai szervezetekről kívánok szólni.)

Azok a csoportok, amelyek elég jó színvonalon és megfelelő szakember háttérrel rendelkeznek – ez legtöbbször ma is a közművelődési intézményeket jelenti, amelyek ugyan új befogadói attitűddel, de mégiscsak segítőként állnak a háttérben –, voltaképpen mind megalkották a maguk egyesületét. Többen arra is képesek lettek, hogy az önkormányzatoktól bizonyos kulturális feladatokat átvállalva kvázi színházzszerűen működjenek, akkor is, ha a tagok egy része továbbra sem főállásban színjátszik. Nem hallgatható el, hogy sok esetben ezek az egyesületi formában történő működések új nehézségek forrásaivá váltak, hiszen nem egyszer a fenntartásukért való küzdelem felemésztette az alkotásra szánt időt, az adminisztráció nehézségei, a pályázati rendszer bonyolultsága elvette a kedvet a folytatástól. Csak a példa kedvéért említtem, hogy a kilencvenes évek elején revelatív erővel jelent meg például egy nagykövati színjátszó csoport – már akkor egyesületi formában működve –, ám ahogy múlt az idő, lassan belefáradtak a folyamatos ügyintézésbe, elenyészett a játékedv, évek óta nem jelentek meg új produkcióval fesztiváljainkon.

A szervezeti formák ilyenénképpen való alakulása nem kedvezett némely csoportnak. A közművelődési intézmények nyújtotta biztos (és „családmeleg”) gondoskodás nélkül sokan nem voltak képesek lábba maradni. Külön tudománynak bizonyult az adminisztrációs és szervezési háttér biztosítása – és az alkotói tehetség.

Nagyon érdekes, hogy ez a tendencia – hogy csak az erősebbek maradnak talpon – érvényesült az egyetemi színjátszásban is sokáig. Hosszú gyöngélgedés után maga az egyetemi színjátszás is csak most kezd erősödni kissé, bár szervezettsége és létszáma még mindig messze elmarad a kívánttól. Sajnálatos, hogy a felsősoktatási intézményekben – különös tekintettel a pedagógusképző főiskolákra, egyetemekre – szinte teljesen elveszett a művészetek gyakorlásának presztízse. Hogyan várható így majd el a jövő pedagógusaitól, hogy pártolják ezen tevékenységeket, hogy a művészeti nevelésben fontosságának megfelelő szeletet kapjon a gyakorolt alkotási folyamat? (Az a néhány po-

zitiv kísérlet, amelyekről tudunk, csak erősíti hiányérzetünket!) A mögöttünk álló év nem hozott különösebb revelációt ezen a téren, sőt. De erre majd később kitérek.

A látható erővonalak

Megerősödött az elmúlt időszakban a gyerek- és a diákszínjátszás. Igazán örvendetes, milyen sok iskolai csoport működik (általános és művészeti alapiskolákban, gimnáziumokban, szakképző intézményekben). Ennek okát elsősorban abban látom, hogy a drámapedagógiai képzések már sok gyakorló pedagógust elértek, no és persze abban is, hogy a NAT tánc és dráma részében (sok helyen ugyan teljesen félreértelmezve a fogalmakat, de!) mégiscsak felismerésként jelentkezik a művészeti nevelés fontossága. A dologról akkor is beszélnünk kell, ha a folyamatok csupán a végeredménye folyik (általában) a közművelődés keretein belül. A legtöbb gyerek- és diákszínjátszó az iskolájában dolgozik, s a „színpadkész” produkciók mutatkoznak meg – általában a felmerő rendszerű versenyek során – a közművelődési intézményekben. Az is tény, hogy inkább a gyerekszínjátszók jelennek így meg – köszönhetően a rendszeres kapcsolattartásnak a Magyar Drámapedagógiai Társasággal –, a diákok sokszor „házon belül”, vagyis az iskolákban oldják meg a jelzett bemutatkozásokat. Ez utóbbi azért sajnálatos, mert a közművelődés részéről így elvész a kapcsolat egy igen „értékes” korosztállyal, és annak sok esetben kiváló produkciói sem jutnak el a művelődési központokba, házakba – holott sokszor éppen ezek az előadások tölthetnének be akár színházpótló funkciót is egy-egy településen. A megyei központok színjátszással foglalkozó referensei maguk is érzékelik ezt a hiányt, sokszor utalnak rá, hogy eltűntek a diákszínjátszók. Ami persze, így, önmagában véve egyáltalán nem így van, ám az elképzelhető, hogy mivel ez is személyiségfüggő, egy-egy nagyobb vonzerőt tanár „kifulladás”, netán nyugdíjba vonulása után, nincs utánpótlás. Megerősödött az a tendencia is, hogy a diákok (sokszor a gyerekek is) a zenés színházi formákat részesítik előnyben – de ez már esztétika, erről és az előadások minőségéről általában, kicsit később szölok.

Új jelenségek

Ami új jelenség, noha már évek óta figyelni kellett erősödésére: a nyugdíjas korosztály színre lépése. A nyugdíjas színjátszók eleinte szinte alig voltak érzékelhetőek, ha mégis, főként a hagyományörzésben jeleskedtek. A nyolc éve újból életre hívott adácsi falusi színjátszó találkozón figyeltünk fel először a szépszámmal jelenlévő korosztályra, akik a naivitásig sután, de mégis elementáris erővel komédiáztak.

Különböző megyei versenyeken a legkülönbözőbb műfajokban jelentek meg – határainkon túl is folyamatosan növekvő létszámban, míg 2002-ben egy kibővített Heves megyei találkozó, majd ennek kapcsán idén, Egerben már országos meritésben, önálló fesztivál szerveződött számukra.

A folyamat, amelynek szociológiai elemzéseken túl számos művelődéspolitikai vonatkozása is van – amivel mindenképpen kellene foglalkozni –, megállíthatatlannak tűnik; a nyugdíjasok hála istennek aktívak, értelmes elfoglaltságokat keresnek maguknak, alkotó tevékenységeket – és adott esetben idesorolom

az előadóművészi tevékenységformákat is. (Lassan már vesszőparipám a művészetgyakorlás mentálhigiénés ereje, de megint csak érdemes erre a tényezőre is figyelniük.)

S a többiek...

A fent említetteken kívül a felnőttek (most értsük ide a fiatal felnőtteket is) csoportjai többé-kevésbé szintén a szervezethez tartoznak; találkozókra, tanácsokra, játszható anyagokra, valamiféle irányításra, értékelésre – segítségre. (A diákszínházból kinőtt, kissé „gazdátlan” színházi csoportosulni vágyanak, ám sokszor nem találnak megfelelő terepet, befogadói helyszínt maguknak. A nehézségek közben sajnálatos módon forgácsolódik az alkotói kedv.)

Az aktívabb területek aktívabb csoportjai (az írásom elején már említett, egyesületeket alapított csoportok elsősorban) – igen sokszor önálló kezdeményezések gazdáiként kívánnak porondra lépni.

Ennek is köszönhető, hogy az elmúlt években jelentősen megnőtt a fesztiválok száma – igyekszem majd adni a terület találkozóiról egy rövid összefoglalást –, ám sokszor ezek a találkozók komoly problémahalmazt jelentenek, miközben helyi értékük igen nagy is lehetne.

A fesztiválok előhívásában gyakorta szerepet játszanak a településfejlesztés érdekei is. Ahol aktív alkotócsoport működik – legyen az színházi, képzőművész vagy néptáncos társaság –, a helyi erők igyekeznek kiaknázni a közösségi népszerűség erejét; falunapokat, kisebb fesztiválokat (akár gasztronómiait is) építenek egy-egy csoport aktivitása köré.

Nagyvonalakban áttekintettük azokat a főbb rétegeket, ahol a színházi – önmegvalósító, önművelő, közösségteremtő erőként jelentkezik. Nem szoltunk, mert nem szólhatunk általánosságban olyan egyedi felbukkanásokról, amelyek Európában már hosszabb ideje jelen lévő tendenciákat tükröznek. Néhány éve jelentkezett a Baltazar színházi csoport, amelynek fogyatékos tagjai revelatív erővel mutatkoztak meg. Bár személyes meggyőződésem az, hogy a kifejezetten gyógyító terápiaként működő színház nem azonos azokkal a célcsoportokkal, amelyekkel a közművelődési berkeken belül kell foglalkozni; tagadhatatlan, hogy a jelenség egyre erőteljesebb, és semmiképpen nem hagyható figyelmen kívül. Laza asszociációval ide kapcsolódik az a színházi formáció, amely a „rögtönzések színháza” elnevezés jegyében működik, s amelynek pillanatnyi stressz-oldó hatása üdvös ugyan, színház nevelő értéke nem bizonyított (számomra mindenképpen kétes). Kicsit ezen a fórumon mozog a „vita-kultúrára” aktivizáló, színházi játéktechnikákra épülő aktivizáció is, amelynek igen erős közösségi hatása lehet.

A közművelődés szerepe

Ha megnézzük, milyen segítő szerepet vállal a fent vázolt amatőr színházi jelenségek érvényesítésében a közművelődés – annak különböző szinterei –, érdekes összefüggésekre bukkanunk. Miközben fenn hirdetjük, hogy a civil szerveződések a jövő, bizonyíthatóan csak azok a csoportok működnek jelen, ahol a háttérben megmaradt a művelődési ház, mint befogadó intézmény. (Hangsúlyozom, nem csupán a színházi csoportokról van szó ebben az összefüggésben, de most ezt vizsgáljuk!)

Szinte minden olyan rendezvény, felmenő rendszerű verseny, országos megmérettetés – amely meghatározó erővel bír, közművelődési intézményi háttérrel szerveződik, vagy azok nél-

külözhetetlen segítségével jön létre.

Szórványosnak értékelhetjük azokat a megnyilvánulásokat, ahol egy-egy csoport tökéletesen autonóm irányításban, önszerveződésben működik, mint civil szervezet. Ha valamely csoport eléri ezt a szintet, azonnal az alternatív színházak struktúrájába tagozódik be, amely a folyamatos színházi működéssel célozza, a tagok fellépti díjas rendszerben való honorálását, a különböző pályázati forrásokból való – a kőszínházi léten kívüli, de állandó – színházi szponzorációt.

Az un. szakmai civil szervezetek, szerveződések szintén komoly nehézségekkel küzdenek. Noha a pályázatok elsődleges kedvezményezettjei ezek a civil szervezetek, megfelelő személyzet, apparátus, infrastruktúra és tapasztalat híján aligha képesek a terület gondozását ellátni, megfelelő érdekképviseletet jelenteni. A kivételek ezen a területen is erősítik a szabályt. De! A kiválóan működő Magyar Drámapedagógiai Társaság mögött már fizetett alkalmazottak és egy egész intézményi háttér (Marci-bányai téri Művelődési Központ) áll, amely ráadásul szoros munkakapcsolatot ápol az országos közművelődési intézményi hálózattal is. Ugyanez érvényes az Országos Diákszínházi Egyesületre, amely eddig egy kiváló gimnázium szervezetségére, kb. egy éve pedig egy általános művelődési központra, mint háttérre számíthat. Tagadhatatlan nehézségekkel küzd a Magyar Színháztudományi Szövetség, amely ernyőszerzetként kívánt működni, de megfelelő személyi és infrastrukturális háttér nélkül, egy félállású alkalmazottal, csupán a Magyar Művelődési Intézet szakmai teamjével képes igazán erős képviselni. Vagyis, noha a pénz náluk van, az intézeti dolgozók munkája nélkül hatékonyságuk megkérdőjelezhető. Félig-meddig kivételt képez a Szabad Színháztudományi Egyesület. Agilis művészeti titkárral, a Budapesti Művelődési Központ intézményi háttérével erőteljesen folytatja ugyanazon tevékenységeket, amelyeket az intézet évek óta gondoz.

Igaz, sok esetben párhuzamos információáramoltatás és „kiszervezés” az eredmény.

Meggyőződésem, hogy a civil szervezetek összehangolt tevékenysége, az együtt-gondolkodás és az együtt-munkálkodás ténye kizárhatná a rivalizációt és a fölösleges elaprózódást.

Nézzük, milyen tendenciák mutatkoznak a műsorválasztásban!

Aki élete derekán jár, még emlékszik arra a mondásra, miszerint „virágozzék minden virág”. Van ebben nagy adag demokrácia, és nagy adag gőg is – mintha hozzártenénk, hadd virágozzék... megengedjük. Nem vagyok meggyőződve ennek a tételnek mindkét oldalú igazságáról. Az rendben van, hogy a hazai amatőr színházi palettáján hihetetlen variációjú műfajok bukkanak elő. A legképtelenebb „Lagzi Lajcsi” tátikás-utánzatoktól a népszínműves tirádákig, minden megtalálható. Szinte csak ízlés dolga – azt pedig a jóisten vagy adja, vagy nem valakinek –, hogy mi minden kerül a színpadnak kinevezett dobogókra. A helyi közönség jószívevel mindenevőnek bizonyul. Gyakorta kerülünk színház-esztétikai szempontból elfogadhatatlan produkciókkal szembe, amelyek ugyanakkor mégis megtartó erőt képviselnek egy település lakosai számára. A tömegkultúra közvetítette silányság lassan bomlasztó erőként ott lapang a színházi bizonyos területein, miközben még mindig akadnak erős, ellenálló sejtek, amelyek képesek mindazzal szembeszögülni – amit a gyöngébb ellenállás elfogadása érdekében a tömegkommunikáció értéktelensége sugall.

Nehéz volna ma a legendás hetvenes évek ízlésformáló és világra nyitott produkcióiról, kísérleteiről emlékeznünk, hiszen a mai színházcsinálóknak már csak töredékrésze emlékezik ezekre az eredményekre. Mégis ad okot némi derűre, hogy vannak műhelyek, csoportok, művészeti iskolák – ahol sugárzó személyiség köré szerveződik a színjátszás, s ahol így meghatározó események is történhetnek. Mindenképpen ide kell sorolni néhány olyan csoportot – amely persze a bizonytalanság útvesztőiben hol így, hol úgy határozza meg önmagát; hol alternatív, hol amatőr. Ha fesztiválszereplésre vágyik, akkor amatőr. Ha külföldi szereplésre, gyakran aktor is. Ha támogatásra, inkább alternatív. A közsínházi struktúrán kívül úgy tűnik könnyebb alternatívként, mint amatőrként támogatáshoz jutni.

De nagyszerű eredmények is születnek.

Nézzük, milyen tematikával!

Az elmúlt évek legsikeresebb előadásai között mindent megtalálunk (előre is elnézést kell kérnem, ha valakit kihagynék, emlékezetemre vagyok hagyatkozva e pillanatban, és nem a pontos statisztika, inkább csak a dominanciák érzékeltetése a célom!). Volt köztük legjobban talán „táncfantázia” néven nevezhető, konkrét darab ihlette előadás (Panboro – García Lorca: Vérnász); valódi emberábrázoló etűdsorozat, amely lenyűgöző (Vörösmarty Gimi – Pár-ok); a morbiditásig furcsa Woyczek-felfogás (Kre-A-tor Színház); – kicsit ritmustalan klasszikus feldolgozás (Prospero Színkör, Molnár: Ibolya), vagy teljesen újszerű vers-feldolgozás (Logosz Színházi Műhely, Cselényi Béla: Madárbüntető), vagy sajátos ízü új magyar dráma feldolgozása (Lőrincz Attila: Balta a fejbe, KonzervArtaudrium Színházi Műhely, Debrecen) – hogy csak néhányat említsek. De a színes palettán megtalálhatók Móricz örökzöldjei (Dinnyék) éppúgy, mint a Kőmíves Kelemen (Inárcs), vagy éppen a gyerekszínházoknál a mesedramatizálások, a klasszikus János vitéztől a komoly kísérletet jelentő Jeanne-ig (Mezei Mária Művészeti Iskola, Budakeszi). Láttunk izgalmas Krétakört (Vörösmarty Gimnázium), lenyűgözően kacagtató „új lengyel drámát” – a játzóknak rögtönzése alapján (Reménymókus csoport, Lakóköcsi). Feldolgozták – több variációban is – a Gilgames történetét, láttunk irodalmi ihletésű darabokat, életjáték-szerű rögtönzéseket, táncszínházi ballada-feldolgozást, és láttunk abszolút félrement operett-harsány dilettáns előadásokat is. Jókedvű, harsány és borzalmasan „betanított” gyerekelőadásokat... Jó és rossz keveredik a palettán. Valódi statisztikát csak komoly és száraz adatok összegyűjtése után közölhetnénk, erre azonban alig van lehetőség, hiszen ehhez minden fesztivál minden programját illő lenne feldolgozni. Ehhez központi gyűjtés volna szükséges. Ami pedig nincs. Csak emberi energia, ami addig terjed, ameddig.

Mindenképpen megjegyzendő, hogy kevés az igazán önálló ihletésű darabválasztás, a csoportok zöme a kitaposott ösvényen mendegél, és a sokszor bemutatott darabok közül válogat.

A problémák

A legnagyobb problémát szinte mindig az okozza, hogy a darabválasztástól kezdve a bemutatóig a rendezők magányosak, nincs segítségük, hátterük, mentoruk. A Magyar Művelődési Intézet – a valahai „hivatásos” segítők – jószíval semmit nem tud befolyásolni. Nem rendelkezünk kiadványozási lehetőségekkel (fontos volna!), képzéseinket nem tudjuk beindítani – mert elismertsége (hiába akkreditált!) nem ér fel a valahai működési engedélyek presztízsével, és nem jön össze a szükséges

létszám! Más képzés pedig gyakorlatilag nem létezik. Egy-két szakember közreműködésével meghirdetett ugyan az elmúlt évben képzéseket a Szabad Színházért Egyesület, de azok nem jöttek létre. Kikopott a tudatból a zsámbéki Művelődési Ház által sokáig patronált – főként a határon túli magyarok számára hirdetett amatőr rendezői képzés. A különféle nyári táborkat – jóakarattal – az egyes színházi formációk saját műhelyként értékelhetjük. De itt sem tiszták a határok, sem a színvonal, sem a résztvevők alapképzettsége szerint. Még szerencse, hogy néhány tehetséggondozó tábor működik, a gyerekszínházok, diákszínházok is találhatnak nyári tanfolyamokat.

Gyerekszínház-rendezői képzéseket több-kevesebb sikerrel folytat a Magyar Drámapedagógiai Társaság, ám a gyerekszínházokkal foglalkozó drámapedagógusok nagy része úgy véli, hogy képzettsége feljogosítja rendezésre is. (Nagy tévedés. A drámapedagógia és a színház, minden rokonságuk dacára, nem édestestvérek!)

Miközben mindenhol a jelzések özönét kapjuk, hogy okításokra lenne szükség, valójában nem beszélhetünk szervezett képzésről. Az akkreditált tanfolyamok meglehetősen vasos (amúgy középkeletiek!) ára nem kedvező sem a pedagógusok, sem a közművelődésben dolgozók számára. Egységes, normatív képzésre nagyon, nagyon nagy szükség volna – csak ez után lehetne egységes minősítéseket komolyan venni. (Amelyek kritérium-rendszerét ismét felül kellene bírálunk.)

A fesztiválokról – dióhéjban

Állandó jelleggel, felmenő rendszerben működik a Magyar Drámapedagógiai Társaság által vezényelt „Weöres Sándor” Országos Gyermekszínház Találkozó. A verseny meghirdetésében az intézet is szerepet vállal, segíti a kapcsolatfelvételt is a megyei közművelődési intézmények vezetőivel, illetékes referenseivel, munkatársaival. A meghirdetések közvetítésében mindig közreműködünk.

A remekül szervezett (bejártott) fesztivál kipróbált munkatársakat tudhat háta mögött. Országos szervezési bázisként a Marczibányi téri Művelődési Központot, segítőként a megyei közművelődési intézményeket. Itt kell megemlíteni azt a szakmai bázist, szakember-gárdát is, amely hitelessé teszi jelenlétüket, fesztiváljuk értékrendjét.

A gyerekszínházoknál zártabb rendszerű az Országos Diákszínházért Egyesület által szervezett, szintén felmenő rendszerű verseny, az ODE fesztivál. Meglehetősen nagy aktivitás és jelentkezői létszám jellemzi különböző szintű megmérettetéseit; a budapesti elődöntőn különösen sok izgalmas előadás fordul elő évről évre (2003-ban rekordszámú előadást nézhetett végig a zsűri, egy hét alatt!). Az infrastrukturális háttérrel idén már a Nagy Imre ÁMK (Csepel) biztosította – lévén, hogy a szervezet ügyvezető titkárának itt van a főállású munkahelye. Sok gimnázium aktivizálja magát a felmenő rendszerű verseny során, különös tekintettel a drámatagozatos gimnáziumokra. Bizonyos konfliktusforrást éppen csoportjaik nagy száma és produkcióik kiváló színvonala okoz – a nem drámatagozatos gimnáziumok tagadhatatlan féltékenységgel, kisebbségi érzéssel figyelik az eredményeket. Történetek kísérletek a rétegek különválasztására, nem mondhatjuk, hogy remek eredményekkel. Külön fűszere a rendezvénynek, hogy a Szakmunkástanulók Kultúrájért Egyesület saját szervezésű, szintén felmenő rendszerű fesztiváljának legjobb előadásai olykor megjelennek (meghívással) az ODE fesztiválon – ami további feszültségeket okozhat az értékelések során.

A diákszínjátszó események közé sorolandó a 2003-ban már tizedik alkalommal megrendezett *Globe Fesztivál* (Szolnok), amely a kezdetekben a drámatagozatos gimnáziumok találkozó-jának indult, később bővült különféle tréningekkel, profilbavágó más előadásokkal is. Az intézeti támogató szerep inkább csak az információáramoltatás és némi támogatás formájában érezhető. Mondhatnánk, hogy a rendezvény önjáró, de az is nyilvánvaló, hogy a szervezői gárda is változott az elmúlt évek során. 2003-ban az ODE ismét domináns szerepet kapott a szervezésben, amely így a diákszínjátszó rendezők számára nyújtott izgalmas műhelymunka-lehetőséget.

Az utóbbi két-három évben, hosszas tetszhalálból feltámadni látszik az *egyetemi színjátszás* intézményesült formája. Azért jegyezzük ezt így meg, mert az egyetemi korosztály színházbarát része eddig is megtalálta magának a csoportokat, de az intézményektől vajmi kevés támogatást kaptak. Sajnos, nem rendelkezünk elég információval ahhoz, hogy ennek az ellenkezőjét, vagy jelentősen javuló tendenciáját jelenthessük, de tény; a pécsi Janus Egyetemi Színpad kezdeményezte egyetemi színjátszó találkozók rendre létrejönnek, több-kevesebb fellépővel. (Hasonló kísérletek történtek Egerben is, nagyon ingadozó színvonalal!) Ez, mármint a találkozók léte, mindenképpen némi optimizmusra ad okot. Sajnálatos módon – mivel semmiféle központi információgyűjtés nem létezik, személyes kapcsolati csatornákon csordogálnak a hírek. A kiemelkedőbb csoportok megjelennek más nagyobb fesztiválok is, nemzetközi kapcsolatokat például Kazincbarcikán építgetnek, de az Intézet – illetve az itt működő aita/iata magyar központ is elősegíti az arra érdemes produciók külföldi fesztiválszerepléseit.

Kétévenkénti országos fesztivál a balassagyarmati *Madách Imre Irodalmi és Színjátszó Napok*, amelynek az Intézet a kezdetektől szervezője, s amely egyike legrégebb, hagyományos szerveződéssel találkozónknak. Az ISzN a kamaradarabok seregszemléje, a kisebb formátumú előadásoké (régében a versmondók előadástjei is fórumra leltek itt.) A balassagyarmati Mikszáth Kálmán Művelődési Központ – mint helyi szervező – kiváló segítőtárs, remek együttműködő partner. A szakmai munkát vezérlő teamben, a fentiek képviselőin túl, helyet kapott a Szabad Színjátszásért Egyesület által delegált szakember is.

Legjelentősebb színjátszó fesztiválunk a kazincbarcikai *ifj. Horváth István Nemzetközi Amatőr Színjátszó Találkozó* – szintén kétévente kerül megrendezésre. A szakmai rész szervezésében vezető szerepet az intézet játszik, a helybeli szervezők a technikai kérdéseket olajozottan bonyolítják – a team munkájában részt vesz a Magyar Színjátékos Szövetség elnöke is. Kazincbarcika a nemzetközi kapcsolatok kiépítésében és életben-tartásában is fontos találkozópontra. Meghívott vendégeink zöme egy-egy nemzeti centrum vezetője, munkatársa – s megfigyelőként sok csoportot ismernek meg „személyesen” –, amiből később a hivatalos csatornákon kívüli meghívások, kapcsolatfelvételek is következnek.

Ugyancsak kétévente kerül megrendezésre (bár akadt kihagyott év is!) a *Magyar Művek Fesztiválja*, amely idén már *Uray György* (az Egyesület első elnöke) nevét viseli. A Szabad Színjátszásért Egyesület rendezése szakmai segítséget fogad (és kap) az Intézettől és a Magyar Színjátékos Szövetségtől, de az operatív segítséget, háttérrel a Budapesti Művelődési Központ jelenti. 2003-ban különösen szép számmal jelentkeztek a fesztiválra az érdeklődők – sajnálatos módon a profil letisztítására, hogy va-

lóban csak a felnőtt színjátszók legyenek jelen, nem fordított elég figyelmet az Egyesület.

Az évenként megrendezésre kerülő fesztiválok sorában az egyik legbejáratottabb az adácsi *Falusi színjátszó találkozó és konferencia*. Műhelymunkákkal bővülve nagyszerű hangulatú esemény – célkitűzéseinek megfelelően elsősorban a falun élő és/vagy a falu közönségének játszó csoportok bemutatkozásának színhelye. Szervezői a Magyar Művelődési Intézet, az egri Megyei Művelődési Központ és az adácsi Veritas Egyesület, illetve a József Attila Művelődési Ház.

Bizonyos átfedést jelent az adácsi találkozót követően életre hívott *Országos falusi színjátszó találkozó és műhelyfesztivál*, amely a Szabad Színjátszásért egyesület kezdeményezésére, több-kevesebb sikerrel megvalósuló találkozó. Több helyszínen: Bag, Kartal, Galgahévíz – zajlik, mentorok segítségét igényelhetik a csoportok. Az ötletet figyelemreméltónak, a folytonosan változó időpontot, az adácsi találkozót lefedő meghívotti kört nem tartjuk szerencsésnek. (Bizonyos vetélkedés érződik, rivalizálás, amely sem itt, sem más területen nem nevezhető optimálisnak. Nem figyelni ugyanis eléggé a csoportok, játzók érdekeit.)

A zenés színpadok iránti érdeklődés az elmúlt tíz évben folyamatosan nőtt. Nem véletlen tehát, hogy kialakult országos megmérettetésük is – SCHERZO *zenés ifjúsági színpadok országos találkozója*, amely évente más-más helyszínen (felváltva Békéscsabán és Pápán) kerül megrendezésre. A csoportok számára ugyan sokszor nehézséget jelentenek az anyagilag nem túl kedvező feltételek – a műfaj maga is meglehetősen pénzigényes, és a fesztivál pályázati támogatottsága sem elég, a részvétel mégis mindig igen szépszámú, az érdeklődés nagy iránta. A két szervező intézmény (a békéscsabai Ifjúsági Ház, és a pápai Jókai Mór Művelődési Központ) áldozatos munkát vállal évente; az intézet a kezdetektől szakmai tanácsadóként van jelen, az információk továbbításában segít, olykor az előválogatásban – és az utóbbi időkben díjfelajánlással is igyekszünk jelen lenni.

Az elmúlt évtized egyik látványos szerveződése volt a nyírbátori *Szárnyas Sárkány Hete nemzetközi utcaszínházi találkozó*. Szintén a semmiből teremtdött a keleti végeken, s vált igazi vonzerővé, érdekes kísérletek életre-hívójává. Az intézet munkatársa a kezdetektől részese a munkának, az intézet szakmai támogató szerepkörrel állt a fesztivál mellé.

Csak a teljesség kedvéért – az országos (nemzetközi) hatókörű, kiemelkedő, nem hivatásos színházi fesztiválok sorába – mindenképpen bele kell illesztenünk a szegedi *TheAlter Fesztivált*. A Szegeden működő MASZK Egyesület szervezésében megvalósuló fesztiválon ugyanis szép számmal vesznek részt a színjátszás mezsgyéin – az amatőr-alternatív lét közötti állapotban lévő csoportok is. Az intézet csupán információközvetítő szereppel bír, ezen túlmutató kapcsolatunk gyakorlatilag nincs a fesztivállal.

Hasonló kicsit a helyzet az *Alternatív Színházak Szemléjével* is – nevükben is jelzik, hogy az amatőrök közül csak a határeseket „fogadják be”. Területünket nézve évente legfeljebb 1-4 együttes jelenik meg ezen a fesztiválon és más országos amatőr színjátszó megmérettetéseken.

A fentiekén túl szinte számolatlanul lehetne sorolni az egyéb; megyei jelentőségű, regionális, egy-egy csoporthoz kötődő vagy éppen újonnan alakított fesztiválokat. Egyre határozottabban jelentkezik az igény az ún. minősítő fesztiválok iránt, ilyen rendeznek például – már nevezhetjük regionálisnak és hagyományosnak a jelenséget – Veszprém megyében, az ottani

Megyei Közművelődési Intézet és a megyei amatőr színhátszó civil szervezet, a VASZE szervezésében, Sümegen. De két-három év alatt egészen jelentőssé nőtte ki magát a Vasváron megrendezett minősítő fesztivál, vagy a már évtizeden túli Moson megyei színhátszó találkozó, Mosonmagyaróvárott. A „nyugati tájék” erősödni látszik az idén először megrendezett Soltis Lajos Színházi Találkozóval, míg a „keleti végeken” egyre izgalmasabb szerveződés a mátészalkai megyei (de határon túli csoportokkal is bővült!) színhátszó találkozó, a hajdúnánási ViSzi Fesztivál (vidám művek előnyben!) – és évek óta „mocarog” a szervezési vágy Csongrádon is, egy regionális találkozó szervezése érdekében.

Az általános és diák korosztály idén egy jó hangulatú és szervezettségű fesztivált kapott; Egerben, a „Művészetek háza” szervezésében, a „Krea-team” gyermek- és diákszínházi műhelyek találkozójával. Kisebb volumenű, és csak egy megyét érint a Kolyok Komédiások Fesztiválja Győrött, amely szintén izgalmas és jó hangulatú kezdeményezés.

(És még sorolhatnánk; ünnepek, falunapok, más rendezvények is hívnak elő kisfesztiválokra!)

Konklúzió

A fenti fesztiválok zömére jellemző, hogy a szervezők töreksznek az összehangoltságra, a szakmai értékek képviselésére. De még így is gyakorta előfordul, hogy időben is, szakemberekben is átfedések mutatkoznak. Hogy egy-egy produkció átgondolatlanul lesz meghívva egy-egy fesztiválra. Hogy nincsenek igazán letisztázott keretek, s átfedéseket majd mindegyik szervező (tiszteltet a két-három kivételnek!) elfogad – bocsánatos bűn, de fokozza a káoszt. Hogy az elnevezések és a minősítések – hiába szögeztünk le bizonyos elveket, nem vétetnek igazán komolyan. Hogy a sok fesztivál között sokszor „elvész” a lényeg... a játék öröme. És lassan ez is, mint minden, valamiféle üzlettel silányul. Ebben kicsit ludas az NKA is, amely pályázati kiírásaiban a nagyrendezvényeket, nem pedig a műhelymunkát segíti; alig találni olyan kiírást, amely a rendszeres munkát támogatja, az önfejlesztés, tanulás motivációit erősíti. Nem tartom elfogadhatónak, hogy miközben értékvesztett világról beszélünk, az egyszerűség kedvéért hagyjuk elveszíteni utolsó értékeinket is, jelen esetben egy közösségteremtő- és megtartó erőként működő öntevékeny alkotói formát.

Kiadványok, hozzáférhető oktatások (amelyek valamiféle bizonyítványt, „garanciát” is adnak) kellenének, fejlődési lehetőség – és egy hely, ahol szívesen fogadják és segítik a színhátszókat.

Szükség van egy olyan információgyűjtő és -elosztó szerveződésre, amely pártatlan, és kellő rálátással bír az ország egészére, gyűjt, rendszerez és továbbít. Nem a sok kicsi külön, párhuzamos információt, hanem a rendszerezett és hatékony összesítéseket kellene előnyben részesíteni.

És ami újabb problémát jelent...

Anomáliaként érzékelhető, hogy egészen az ideai évig, a (nem túl nagy számú) színhátszós szakemberek sokszor neveltségük pénzéért töltötték olykor 10-12 órát az előadások folyamatos figyelmével, kevés pihenés után vállalták a másnap délelőtti tréningeket vagy az éjszakába nyúló szakmai beszélgetéseket. Elmondható, hogy szinte „éhbérért” dolgoztak a tehetséges fiatalokkal nyári táborokban hajnaltól késő éjszakáig, nem éppen rózsás körülmények között, saját nyarukat is megrövidítve, mi-

közben más művészeti területeken, lényegesen kevesebb „strappával”, lényegesen magasabb díjazás (olykor három-öttszörös!) mellett dolgoznak a szakemberek. Az már csak „hab a tortán”, hogy a sok keserves munkával előállított szakmai folyóirat – a Játékos – nem képes a rendszeres megjelenésre, s az írások zöme szívességből születik meg, mindössze egy-két „külsős” kap az írásért honoráriumot. De feltehető a kérdés, az amúgy is leterhelt és sok önkéntes-munkát vállalót kell-e sújtani ennek a feladatnak az ingyenes végzésével? Az is következmény, hogy ilyen módon viszont nem lehet igazán határidőket szabni, retorziókat alkalmazni a későkkel szemben. Ez pedig a megjelenés bizonytalansági tényezőit erősíti.

Az ideai évben valóságos krachot okozott, hogy a szokásos minimálbér mellett sokan már nem vállalták a szűrítés kemény munkáját; vagy a szervezők, ha ragaszkodtak a megszokott színvonalhoz, a költségek kifizetésekor kerültek szembe a problémával. (Az ÁFA általános megjelenése csak tovább ront majd a helyzeten.)

Nem véletlen az sem, hogy a *Játékos* 2002/1-4. összevont száma 2003. novemberében jelent meg, és ki tudja, lesz-e alkalom az év során megjelentetni a 2003/1-4-et?!

Hasonló problémát jelent, hogy az elmúlt években jelentősnek és hasznosnak ítélt *Színfolt* c. hírlevelünk már csak internetes változatban képes megjelenni. Nem csupán az anyagi nehézségek miatt – bár a megnövekedett postaköltség és az intézet lehetőségei az elmúlt két évben szinte kizárták egymást. Hozzájárult ehhez az is, hogy a terület nagysága (színhátszás, bábozás, versmondás) és a feladatok nagy száma – személyes jellegű gond, hogy a szerkesztő (jelen sorok írója) osztályvezetői megbízása is növelte a feladatok terhet – egyszerűen fizikai képtelenséggé teszi a rendszeresebb megjelenést, és a postai úton (is) történő terjesztést. Már-már képtelenségnek tűnik, hogy nyommon lehessen követni a szinte valamennyi hétvégére jutó rendezvényeket, a hétköznapi munkát és az esetleges fejlesztéseket, kiadványozásokat is.

A jövőkép

Úgy vélem, jövőkép akkor is van, ha nincs. Amikor minden elveszítettnek tűnik, a színhátszás szerelmesei akkor is találnak majd egy pajtát, mint ahogy gyerekkorukban megtalálták a tákolt bábszínházakat – és a játék öröme újból elragadja majd az embereket. Csupán azt nem lenne szabad elfelejteni, hogy ez a tevékenység mindenkinek hasznos – ezt segíteni kellene. Korrekt információkkal, pártatlan segítőkkel (akik csupán a minőséget tekintik, s nincsenek ideológiai vagy más korlátaik), színes kiadványokkal – játszható darabokkal és módszertani útmutatókkal –, tanfolyamokkal, „szabadegyetemi képzésekkel”, a műhelymunkát segítő támogatásokkal, és az értékesnek ítélt, eredményeket felmutató rendezvények patronálásával.

Ehhez kellene pozitív felső döntés, sok jó szakember, megfelelő támogatás – valamint hit, remény és szeretet. Hit – a dolog fontosságában, remény – hogy továbbvihető a dolog – és mérhetetlen szeretet a lelkesedni tudó segítők, rendezők és játékosok iránt.